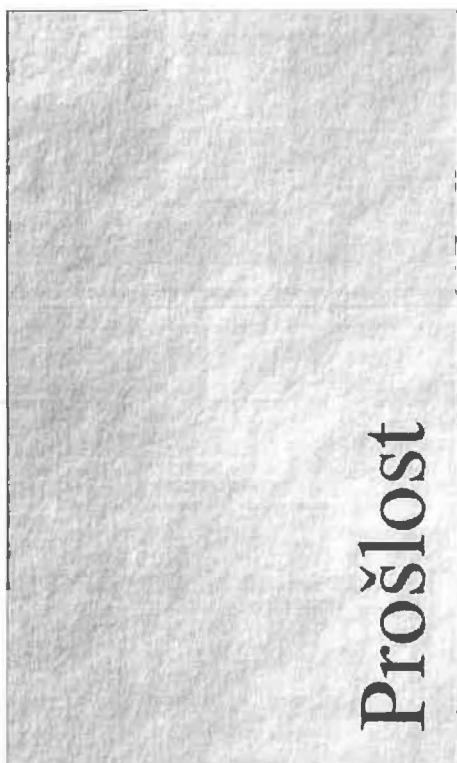

Mina KUJOVIĆ

Gračanica u arhivskim fondovima najviših organa uprave u Bosni i Hercegovini u periodu od 1918. do 1921. godine

Period nakon Prvog svjetskog rata u Bosni i Hercegovini je vrijeme kada je jedna strana okupaciona carevina - Austro-Ugarska monarhija, nestala, a nova narodna država dugo i mučno nastajala. Bosna i Hercegovina administrativno je postala sastavni dio novoformirane Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, ali je u strukturi i funkcionisanju državne uprave imala obilježja samostalnog državnog područja.

Prvo je formirana Narodna vlada Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu, koja je u kratkom i prelaznom periodu od 3. 11. 1918. do 31. 1. 1919. godine imala karakter federalne vlade u okviru organizacije Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca.

Narodnu vladu Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu 1. 2. 1919. godine zamijenila je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu kao vrhovni upravni organ za administrativno-teritorijalne organe uprave u Bosni i Hercegovini. Organizacione promjene Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu bile su vrlo česte i u skladu s organizacijom Državne vlade u Beogradu, ali je tokom svog djelovanja do 11. 7. 1921. godine zadržala karakter samostalne narodne vlade na cijelom području Bosne i Hercegovine.

Mina KUJOVIĆ:

Gračanica u arhivskim fondovima najviših organa uprave u Bosni i Hercegovini u periodu od 1918. do 1921. godine

Omer HAMZIĆ:

Trgovina u Gračanici poslije Drugog svjetskog rata, s posebnim osvrtom na razvoj Trgovačkog preduzeća "Bosna"

Omer HAMZIĆ

O razvoju ugostiteljske djelatnosti u Gračanici

Tarik NUHANOVIĆ

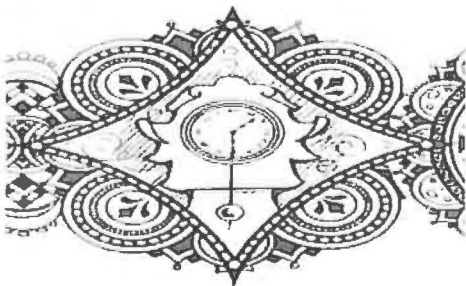
Neki aspekti agresije na Bosnu i Hercegovinu – sa posebnim osvrtom na područje opštine Gračanica

Spisi koji su nastali djelovanjem prvih vlada u Bosni i Hercegovini relativno su dobro sačuvani, pa sređeni i obrađeni u Arhivu Bosne i Hercegovine, predstavljaju prvorazredni historijski izvor za izučavanje svih vidova života u cijeloj Zemlji u vrijeme kada se stvarala država Srba, Hrvata i Slovenaca. To je vrijeme kada su ljudi na kraju dugog rata trpjeli silne oskudice i neimaštinu, vrijeme drugog velikog vala iseljavanja bošnjačkog (muslimanskog) stanovništva u Tursku, vrijeme anarhije i seljačkih pobuna. To je period kada su 1920. godine održani u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca izbori za Ustavotvornu skupštinu i kada su otpočele velike agrarne reforme koje su pogodile otprilike 4.000 zemljoposjedničkih obitelji u Bosni i Hercegovini. Sve ove promjene i mnoge druge, više ili manje, mogu se pratiti kroz spise u arhivskim fondovima nastalim djelovanjem Narodne vlade Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu i Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu jer je korespondencija poslovanja bila strogo centralizovana. Službena korespondencija odvijala se po principu administrativno-teritorijalne nadležnosti, to jest, s jedne strane Vlada u Bosni i Hercegovini - Vlada Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Sarajevo - Beograd) i obratno, a sa druge strane Vlada u Sarajevu - okružne oblasti - kotarski uredi (ispostave) i obratno. Upravo zahvaljujući ovakvoj organizaciji službene korespondencije, arhivska građa iz ovog perioda sadrži podatke za proučavanje lokalnih historija, što je od velikog značaja jer su arhive lokalnih organa vlasti (okružnih, kotarskih i drugih organa) skoro potpuno uništene.

Međutim, uvidom u spise koje su Kotarski ured Gračanica i Gradsko poglavarstvo Gračanica slali Vladi u Sarajevo "na uvid" ne nalazimo ništa od pomenutih zbivanja u Bosni i Hercegovini. To su najčešće razni izvještaji o zdravstvenim, higijensko-sanitarnim i prosvjetnim prilikama u gradu, o popravkama vodovoda i ćuprije, o pojavama raznih stočnih bolesti, naročito slinavke i šapa.

Najinteresantniji podaci o Gračanici nalaze se u prepisima zapisnika sa sjednica gradske uprave održanih u periodu od decembra 1918. do jula 1921. godine.

U arhivskom fondu Narodne vlade Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu sačuvan je, među opštim spisima, samo jedan prepis zapisnika sa sjednice Kotarskog ureda Gračanica, a odnosi se na primopredaju uprave od kotarskog predstojnika Abdulselambega Hrasnice na privremenog upravitelja Kotarskog ureda, sudskog pristava Antona Berničevića. Primopredaja vlasti obavljena je 25. novembra, a prepis zapisnika preko Okružne oblasti Tuzla već je 5. 12. proslijeđen u registraturu Narodne vlade Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu, gdje je zaveden pod rednim registraturskim brojem 262800 i odložen u šifru 10-19/50 za 1918. godinu.

P r e p i s .

Z A P I S N I K

sastavljen kod kotarskog ureda u Gračanici dne 25. novembra 1918.

Prisutni potpisati:

P r e d m e t

Jest predaje upravo i agenata od kotarskog predstojnika Abdulsselam bega H R A S N I C E na privremenog upravitelja kotarskog ureda sudskog pristava Antona B E R N I Č E V I Ć A. —

Predaje se odnosno prima se:

- I. Prezidialni zapisnik počam od 20. novembra 1918. sa odnosećim se spisima. Svi ostali prezidialni spisi, iskazi i bilješke odnoseće se na prezidialne spise počam od godine 1879 do 20. novembra 1918. kao i knjiga šifri otpremljeni su narodnoj vladi na temelju naredbe od 19./11. 1918. broj 13754 kroz 4 prijaljeni po narodnoj vladi polag potvrde od 22./11. 1918. —
- II. Uredovna blagajna sa unutra nalazećim se novcem, raznim dokumentima i vrijednosnim papirima kako slijedi:
 - 1) U plehnatoj kutiji uredovnog gotovog novca..... 6450 K 93 h,
 - 2) Ostatak zaklade za procjenitelje ljetino..... 973 K -- h,
 - 3) Utjerani globa za novembar 1918 od st. 1-5 300 K -- h,
 - 4) Utržak za prodanih 100 kom. marvenih putnica po 6 h, kao i 2100 kom. putnica po 6h, polag iskaza preko marvenih putnica za novembar 1918.... 6 K -- h,
 - 5) U dokumentima (namirana)..... 1263 K -- h,
 - 6) Uložna knjižica priv. zem. banke broj 41507 glaseća na kotarsko vijeće sa svotom od..... 8869 K 44 h,
 - 7) Ulož. knjiga b.h. štedionice broj 10113 na kotarsko vijeće sa svotom od..... 5347 K 88 h,
 - 8) Ulož. knjiga b.h. pošt. štedionice br. 10103 na ime kotarskog vijeća (Schälfond) sa svotom od... 1852 K 27 h,
 - 9) Ulož. knjiga arp. štedionice br. 62 na ime činovnička kuglana sa svotom od..... 56 K 54 h.

- 10) Uložna knjiga srp.banke broj 112 na ime
Srpski soko sa svotom od 598 K 49 h,
- 11) Ulož.knjiga b.h.pošt.štedionice broj 10129
na ime kotarskog ureda (Amtspanschal) sa 3 K 07 h,
- 12) Ulož.knjiga b.h.pošt.štedionice br.10117 na ime
kotarsk.ureda (Arestanten Verlag)sa svotom od 79 K 22 h,
- 13) Ulož.knjiga b.h.pošt. štedionice br.10165 na
ime kotar.ureda (Verlag für Arreste)sa svotom 43 K 61 h,
- 14) Ulož.knjiga b.h.pošt.štedionice br.10124 na
ime kotarskog ureda na (Verlag für Aushilfs-
amtsdiener) sa 252 K 72 h,
- 15) Ulož.knjiga b.h.pošt.štedionice br.10186 na ime
kot.ureda (Kaiserbilder)sa svotom od..... 1284 K — h,
- 16) Ulož.knjiga b.h.pošt.štedionice br.10161 na
ime kot.ureda (Verlag für Hilfskräfte) sa 615 K 01 h,
- 17) Ulož.knjiga srp.banke br.135 na ime kot.ured
(zaklada za najsiromašnije obitelji)sa svotom 14858 K 76 h,
- 18) Četiri obligacije ratnog zajma i to:
broj 223.223 na 200 K
" 313.861 " 100 K
" 313.862 " 100 K
" 313.778 " 100 K *eig. an ?*
- 19) Četiri obligacije ug.ratnog zajma i to
broj 547.470 sa 1000 K
" 150.965 " 50 K
" 150.968 " 50 K
" 150.955 " 50 K
- 20) Obligacije kot.vijeća na5.000 K
- 21) 14 kom.biljega u vrijednosti od 19 K
- 22) Statut kpt.prip.zaklade odobren po zemaljskoj vladi broj
23.985 od 14./3.1907.
- III. Novčana knjiga (Geld-Journal) sa iskuzanom svotom od 7714K,93 h
- IV. Obračun preko uredovnog računa sa prim:1855 K 0,h izd.1482K 84h

U periodu od februara 1919. do jula 1921. godine Gradsko poglavarstvo Gračanice održalo je 77 sjednica. Prepisi zapisnika vođenih na tim sjednicama preko Okružne oblasti Tuzla prosljeđivani su Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevo "na uvid i odobrenje". U arhivskom fondu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, nažalost, sačuvana su samo 32 prepisa tih zapisnika: tri iz 1919. godine, 14 iz 1920. i 15 iz 1921. – ukupno 365 listova.

Zapisnici su u rukopisu, čitko pisani latinicom, osim posljednjeg 77. koji je prepisan ćirilicom uz puno izmiješanih latiničkih slova. Interesantno je da se većina prepisa odnosi na samo jednu tačku dnevnog reda o kojoj je Gradsko poglavarstvo Gračanica raspravljalo i tražilo pomoć ili odobrenje od Zemaljske vlade. Zapisnici koji se odnose na sjednice na kojima je rješavano pitanje budžeta za narednu godinu i raspravljano prekoračenje za tekuću, redovno sadrže i priloge i detaljna obrazloženja svake budžetske stavke. Upravo ta obrazloženja budžetskih potraživanja i potreba najviše govore o Gračanici u ovom periodu.

Zapisnike je potpisivao gradonačelnik Ahmetaga Širbegović i dva gradska vijećnika, a ovjeravani su pečatom koji je do oktobra 1920. godine imao tekst na oba pisma (ćirilicom i latinicom) i u sredini grb nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Gradsko poglavarstvo Gračanica, prema sačuvanim zapisnicima, na sjednicama je raspravljalo o različitim pitanjima, a najviše o komunalnoj problematici grada. Sve zaključke

gradske uprave, uz neznatne primjedbe, potvrdila je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu.

Slijede kratke napomene o sadržaju – dnevnom redu svake sjednice pojedinačno, prema redoslijedu kako su zapisnici arhivirani u arhivskom fondu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu:

- Prodaja općinskog zemljišta Huseinu Kasumagiću;
- Novčana pomoć kulturno-prosvjet-

nim društvima: "Gajretu" 200 kruna, "Napretku" 100 kruna i "Prosvjeti" 100 kruna;

- Obrazloženje prekoračenja proračuna budžeta za 1920. godinu;
- Prodaja općinskog zemljišta Mustafi Žuniću;
- Izdvajanje novčanih sredstava iz općinske blagajne za ograđivanje općinskog zemljišta: "Svilene bašče" i općinskog strvišta;
- Odobrenje novčane pomoći (potpore) bivšem baščovanu Petku Bašiću;
- Podmirenje troškova regrutne komisije;
- Rasprava o otkupu zemljišta od M. Rešidbegovića i A. Širbegovića;
- Rasprava o završnom računu za 1919. godinu sa detaljnim obrazloženjem prekoračenja proračuna;
- Utvrđivanje općinskog poreza na proizvodnju rakije. Zaključeno da se u općinsku kasu uplaćuje na svaki hektolitar šljivove kome po dvije kruna;
- Povećanje općinskih daća da bi se općinskim službenicima povećale plaće i ogradila stočna pijaca;
- Prijedlog proračuna općine Gračanica za 1921. godinu. Uz proračun je priložen prepis zapisnika Gradskog poglavarstva Gračanica sa sjednice na kojoj je razmatrana svaka pojedina stavka prihoda i rashoda općine kao i molba općinskih službenika da im se povećaju plaće. U molbi koju je potpisalo 14 službenika navodi se kako im je posao naporan, zarada slaba i ne dozvoljava im pristojan život. Na kraju molbe je i prijetnja: "Konačno pridodajemo, ako nama ne bude plaća za iduću godinu primjerno povišena biti će koji od nas prisilje-

ni zahvaliti se na službi." Uz proračun budžeta za 1921. godinu priložen je i "Pravilnik – cijeni glede pobiranja općinskih daća u općini Gračanica za 1921. godinu". Proračun za 1921. godinu podijeljen je na grupe od I do IX prema oblastima: općinski ured, redarstvo (policija), zdravstvo, ceste i građevine, nastava, veterinarstvo, rasvjeta grada, ukonačenje vojske, sirotinjstvo, poljoprivredni troškovi i troškovi samouprave. Planirani prihodi podijeljeni su u sljedeće tri grupe: I grupa – dohoci iz općinskog imetka – najamnina općinskih zgrada; II grupa – dohodak iz općinskih daća: 1. uvoznina, 2. behija (vrsta trošarine, taksa na promet koju ubire općina), 3. mesarina, 4. klaonica, 5. torarina, 7. telalija (telalska provizija kod javnih prodaja, obično je iznosila 2% ili nagrada telalu za oglašavanje), 8. pijacovina; III grupa – razni prihodi i redovita pokrića iz poreza na izvoz pića i kože (svakovrsne) i prinos Kotarskog vijeća za općinski ambulancijum.

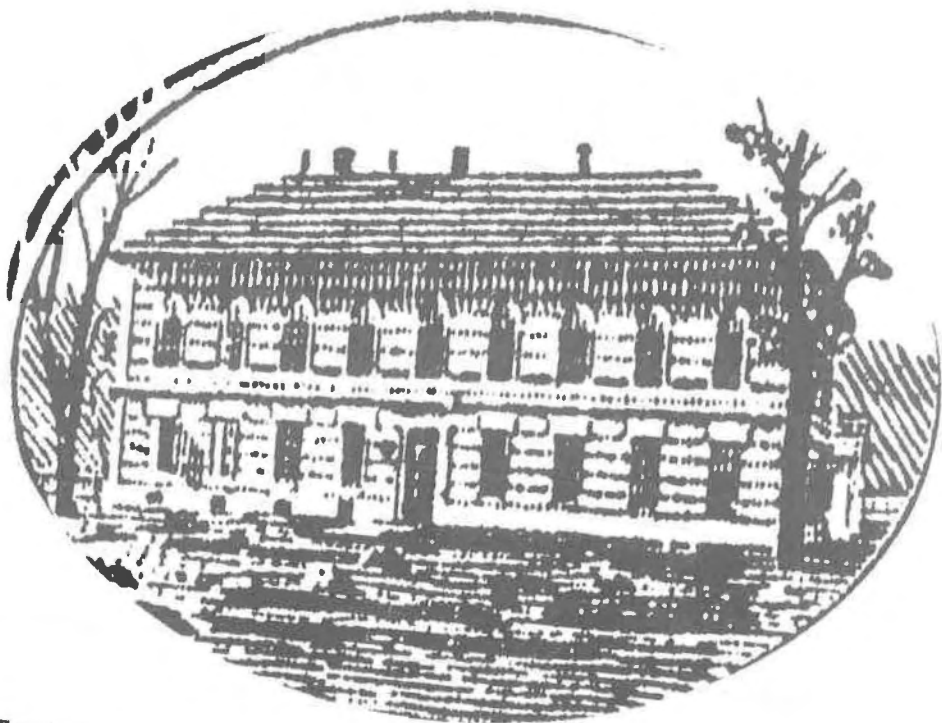
Gradsko poglavarstvo Gračanica tokom prve polovine 1921. godine, prema sačuvanim zapisnicima, raspravljalo je i rješavalo sljedeća pitanja:

- Prekoračenje proračuna budžeta za 1920. godinu;
- Osnivanje voćnog rasadnika u Gračanici;
- Nabavka školskog pribora za siromašne učenike;
- Izgradnja nove pijace;
- Nagrađivanje licenciranih hatova;
- Izmirenje troškova za popis pučanstva;
- Novčana potpora od 1.500 kruna

- ruskim izbjeglicama;
- Povišenje mjesečnog honorara općinskim službenicima na 120 kruna;
- Izgradnja baraka na žitnoj pijaci;
- Nabavka hrane za državne hatove;
- Povišenje primanja općinske straže sigurnosti uz obrazloženje "...jer su red, mir, higijena, potraga i uopće sva policijska služba najpreča." i
- Predračun troškova za popravku dječjačke škole u Gračanici.

Politička i druga zbivanja koja su se dešavala u Bosni i Hercegovini u periodu od novembra 1918. do jula

1921. godine, sudeći prema sačuvanim zapisnicima gradske uprave Gračanice kao i ostalim spisima koji se odnose na Gračanicu, a nalaze se u arhivskim fondovima nastalim djelovanjem Narodne vlade Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca za Bosnu i Hercegovinu, kao da su zaobišli ovaj kraj. Kakve su bile političke prilike u Gračanici i njezinoj okolini, kakvo je bilo raspoloženje naroda prema novoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i novoj dinastiji u Beogradu, to je, za sada, na osnovu raspoložive arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine, teško utvrditi.

Zgrada Opštine Gračanica nekad